

**Бојан Б. Димитријевић, “Војска брза као вјетар” –  
Војска Републике Српске у рату 1992–1995, Архив Војводине,  
Институт за савремену историју, Архив Републике Српске и  
Удружење архивских радника Републике Српске,  
Нови Сад – Београд – Бањалука 2023, страна 433**

Иако је од Дејтонског мировног споразума прошло скоро тридесет година, многе теме из Одбрамбено-отаџбинског рата нису затворене, а хашким пресудама и селективном правдом су још више продубљене и замршене. Дејтонским споразумом наметнута рјешења само су зауставила оружани конфликт, али нису створила здраво и мирно окружење за све становнике Босне и Херцеговине. Након “договора” у Охају све је очигледно да су се на простору Босне и Херцеговине развила три потпуно одвојена друштва, заглављена свака ка својој звијезди водилји чији се путеви скоро никако не састају. На све то, функција Високог представника, која све више подсећа на аустроугарског заједничког министра финансија, чини то да се проблеми затрпавају испод пијеска, чиме се ова три друштва све више конфронтирају. Кривична одговорност и забрана да се прошлост и поглед на грађански рат у Босни и Херцеговини не смије посматрати без дурбина хашких пресуда, представља грубо кршење слободе говора. Оно представља забрану бављења науком онима који указују на многе мањкавости рада Међународног кривичног суда за бившу Југославију.

У издању Архива Војводине, Института за савремену историју, Архива Републике Српске и Удружења архивских радника Републике Српске објављена је монографија аутора др Бојана Б. Димитријевића “Војска брза као вјетар” – *Војска Републике Српске у рату 1992–1995*. Др Бојан Б. Димитријевић је научни савјетник и замјеник директора Института за савремену историју у Београду. Објавио је преко 90 ауторских и коауторских монографија или других издања, као и преко 130 чланака у Србији, Хрватској, Њемачкој, Великој Британији, Италији, Сједињеним Америчким Државама, Француској, Пољској и Румунији, углавном са темама из војне и политичке историје Југославије и Србије у 20. вијеку. Његова књига представља другачију перцепцију и поглед на Војску Републике Српске и њене генерале од оног који пружају судије Хашког трибунала и историографија наклонена њиховим пресудама. Ова монографија садржи 16 поглавља исписаних на 433 странице.

Аутор у уводном поглављу указује на пасивност српске историографије, у којој влада “својеврстан научни мук”, док се у другим југословенским републикама активно прикупља грађа, говори и пише о рату 1991–1995. Он наглашава да у Србији не постоји институција која би сакупљала архивску и документарну грађу о југословенским ратовима од 1991. до 1999. године, те да систематског бављења овим сукобима и даље нема. Истраживање ове теме препуштено је појединцима и њиховом личном афинитету. Наглашено је да ову студију не треба читати као одговор на хашку пресуду генералу Младићу и другим командантима Војске Републике Српске (ВРС), већ као покушај да се ратни пут ВРС хронолошки заокружи и стави у контекст командовања ратним догађајима у Босни и Херцеговини. Бојан Димитријевић је раније објавио неколико монографија и већи број научних текстова на теме које се односе на сукобе током деведесетих година, а за писање ове књиге полазна тачка била је Димитријевићева монографија *Ратко Младић и Војска Републике Српске*.

На почетку је приказана ретроспектива територијалне организације Југословенске народне армије (ЈНА) те специфичност Босне и Херцеговине као централне области у војном смислу, са посебним освртом на план(ове) “Јединство”. Након тога, аутор је дао преглед избијања ратних сукоба широм Босне и Херцеговине те дјеловање регуларних војних и паравојних формација. Нарочито је наглашен кроз читав текст Младићев негативан однос према паравојним формацијама током читавог рата. Настанку и оснивању ВРС аутор је посветио једно поглавље, са упечатљивим потпоглављем које се односи на 16. засједање Скупштине српског народа у Босни и Херцеговини од 12. маја, када је једногласно донијета Одлука о формирању Српске војске Босне и Херцеговине.

Свакој од ратних година аутор је посветио по једно поглавље, осим за 1995. годину, којој су посвећена два поглавља. У сваком од поглавља хронолошки су анализирана стања на ратиштима широм Републике Српске, политичка позадина те односи са Уједињеним нацијама и њиховим војним снагама у Босни и Херцеговини. Прије анализе ратних година, Димитријевић је представио читаоцима “поглед изнутра” Војске. У овом поглављу представљена је структура војске, њена попуњеност, национални састав, састав Главног штаба ВРС те формирање Врховне команде на челу са Предсједником Републике Српске, чиме се стекла основа за двојно командовање и др. Управо због тога је у овој књизи анализиран однос између војног и политичког врха Републике Српске те њихов другачији поглед на начине вођења и завршетка рата који је свој врхунац доживио постављањем генерала Младића за специјалног савјетника врховног команданта.

Аутор примјећује да је постојање Главног штаба ВРС била једна од битних предности српске стране у односу на друге двије током Одрбамбено-отацбинског рата. Поред тога, наслеђивање организацијске структуре ЈНА и њеног наоружања дало је огромну предност ВРС, која није искоришћена у пуном капацитету због интервенција страног фактора и притиска на политичко

руководство Републике Српске, као и каснијег увођења санкција Републици Српској од стране Савезне Републике Југославије (СРЈ).

У књизи су приказани проблеми са којима се ВРС сусретала током читавог рата, а то је прије свега недостатак људског потенцијала, јер су многи војни обвезници свој спас потражили у СРЈ или иностранству. Покушаји њиховог повратка у службу ВРС показали су се највећим дијелом неуспјешним. Поред тога, указује се на то да је ВРС имала велики проблем у недостатку професионалног састава те да је у њеним редовима преовлађивао резервни састав. Један од битнијих недостатака ВРС био је тај што није имала значајнији број маневарских јединица.

Аутор у овој монографији даје одговоре на многа осјетљива и неријешена питања, као што су питање “српске агресије” на Босну и Херцеговину, питање “опсаде Сарајева”, гранатирање сарајевске пијаце “Маркале” и многа друга. Посебна пажња посвећена је питању јулских дешавања у заштићеној зони Сребренице, за коју и сам аутор у уводу каже да јој је дат већи простор него што она у војничком смислу, у односу на неке друге операције ВРС током рата, то заслужује. Иако оптужена за агресију, Димитријевић пише да је ВРС највећим дијелом спроводила дефанзивне и контраофанзивне акције, штитећи простор који је досегнут у јесен 1992. године.

Поред ратног периода, у књизи је обрађена и прва мирнодопска година. Димитријевић на крају закључује да ВРС није била мирнодопска организација те да ниједан план ЈНА није предвиђао њен настанак. Од шест циљева који су постављени на Скупштини српског народа у БиХ 12. маја, ВРС је испунила три у цјелини, а два половично. Иако се борила против више непријатеља (Армија Републике Босне и Херцеговине, Хрватско вијеће обране, регуларна Хрватска војска и снаге НАТО пакта), ВРС је успјела да одбрани територије (уз одређена помјерања граница) на којима је живио и живи српски народ.

Према томе, ова књига даје другачији приказ ратних дешавања у Босни и Херцеговини од оног који приказују хашке пресуде и историографска дјела неспрске провенијенције. Аутор је, користећи изворе првог реда, изјаве учесника рата и обимну литературу, дао комплетнију слику о учешћу ВРС у Одбрамбено-отаџбинском рату и попунио велику празнину у српској историографији која се односи на сукобе на простору бивше Југославије. Остаје само да се питамо које је слједеће поље ауторовог истраживања тема сличних овој, које нису у фокусу српске историографије.

*Данило Зец  
Архив Републике Српске*